

سیاست خارجی ازبکستان و افغانستان در قبال یکدیگر

سید آصف حسینی^۱

چکیده

ازبکستان، به‌عنوان یک کشور تأثیرگذار در آسیای مرکزی، تلاش دارد تا سطح تعاملات خود را با افغانستان گسترش بدهد و تقویت کند. دولت افغانستان نیز برای تحکیم روابط با آسیای مرکزی، به‌خصوص ازبکستان، فعالیت‌های جدی را آغاز کرده است. سؤال اساسی در این مسئله این است که استراتژی سیاست خارجی ازبکستان و افغانستان در قبال یکدیگر چیست؟ سابقه تاریخی و مسایل سیاسی منطقه‌ای می‌رساند که این دو کشور تلاش دارند تا سیاست خارجی خود را در قبال یکدیگر با رویکرد اتحاد و همکاری تنظیم کنند. این موضوع در این تحقیق با روش کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است.

بنیاد اندیشه

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که دولت ازبکستان با روی دست گرفتن سیاست دروازه‌های باز، مصمم است تا روابط همه‌جانبه‌اش را با کشورهای آسیای مرکزی گسترش بدهد. افغانستان در استراتژی سیاست خارجی ازبکستان، در قلمرو آسیای مرکزی تنظیم می‌شود. در این استراتژی، افغانستان یگانه پل ارتباطی میان آسیای مرکزی و جنوب آسیا در نظر گرفته می‌شود. دولت افغانستان نیز با استفاده از همین وضعیت جغرافیایی خاص خودش، با آسیای مرکزی وارد تعامل می‌شود و بر تحکیم روابط با آسیای مرکزی تلاش جدی دارد. برخی عوامل در سطح منطقه وجود دارند که اگر افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی نتوانند درست سیاست‌گذاری کنند، شاید باعث کاهش روابط موفقانه میان افغانستان و ازبکستان گردد.

مفاهیم کلیدی: ازبکستان، افغانستان، سیاست خارجی افغانستان.

۱. استاد دانشگاه و پژوهشگر، ascfhosaini@gmail.com

۱. مقدمه

بلخ، بخارا و سمرقند را هرگز نمی‌توان از گذشته تاریخی‌اش جدا تصور کرد. همان‌گونه که سرزمین هری، سلطان سامانی را در خود مسحور کرد، بوی جوی مولیان نیز او را چنان بی‌تاب ساخت که بدون پافزار از تخت برخاست و با پای برهنه عازم سمرقند شد؛ چنان‌که گفته‌اند ملازمان، کفش‌های او را تا دروازه‌های شهر هرات در قفای او بردند.

اما وقتی که به گذشته این کرانه تاریخی مشترک می‌نگریم، نهایت متأثر می‌شویم. از آن تمدن کهن و گسترده هیچی برای افغانستان نرسیده است. افغانستان را اگر به تاریخ مشترک ماورای جیحون برگردانیم، کاملاً غمگین می‌شویم. افغانستان را اگر به میراث مشترک ماورای هیرمند برسانیم نیز تنها حسرت است که بر دل می‌ماند. از آن همه گذشته تاریخی مشترک، هیچ سهمی نصیب افغانستان نشده است. افغانستان هیچ‌گامی نتوانسته است دارایی‌های مشترک خود را نگهدارد؛ همین اکنون نیز چنین است.

در سرزمین‌های جاده ابریشم، در آن سوی آمو، تا هنوز هم زندگی زیبا جوانه می‌زند و عشق به همان زیبایی گذشته‌اش جریان دارد؛ گویی که رودکی تا هنوز زنده است.

از میراث فرهنگ اسلامی بیش‌تر خوبی‌هایش به آسیای مرکزی رسیده است. مداراجویی، همدیگرپذیری، تساهل و میانه‌روی اسلامی در آسیای مرکزی بسیار محسوس است. اسلام سیاسی در آسیای مرکزی کاملاً یک پدیده اصلاح‌شده است. اسلام در کشورهای حاشیه اسلامی دقیقاً همین‌گونه است.

از میان کشورهای آسیای مرکزی، ازبیکستان و افغانستان علی‌رغم سابقه تاریخی نزدیک، در سالیان اخیر رابطه بسیار کمرنگ داشته است. «اسلام کریم‌اف» به‌عنوان یک رهبر مقتدر، برخی از خصلت‌های پیشوایان کمونیست‌اش را هم‌چنان با خود حفظ کرد و تا زمان مرگش ازبیکستان را در درون مرزهای بسته نگه داشت. او معتقد بود که ازبیکستان تنها باشد اما آقای خودش باشد. «ازبکستان» که تعبیر درست آن «ازبیکستان» است نیز از دو کلمه «اوز» و «بیک» تشکیل شده است. «اوز» به‌معنای خود و «بیک» به‌معنای خان و صاحب اختیار می‌آید؛ بنابراین، «اوزبیک» به‌معنای خان و صاحب اختیار خودش معنا می‌دهد.

در نظام پساطالبانی افغانستان، تقریباً تمام سران کشورهای منطقه به افغانستان قدم گذاشتند؛

ولی کریم‌اف هرگز نیامد. با مرگ کریم‌اف، ازبکستان از حصار بدرآمد و دوباره به دامن آسیای میانه برگشت. روابط مشترک افغانستان و ازبکستان دوباره از سرگرفته شد و اکنون در سطح عالی قرار دارد. دولت ازبکستان تلاش دارد افغانستان را در رسیدن به صلح و آبادانی کمک کند.

اما با این هم، اگر اکنون بخواهیم در مورد روابط افغانستان و ازبکستان در سالیان معاصر بنویسیم، کاملاً تهیدست هستیم. هیچ کتابی مستقلی و یا حتی یک مقاله پژوهشی خوب به زبان فارسی در این مورد یافت نمی‌شود.

این نوشته بر آن است که در چنین وضعیتی، متنی را در این مورد تولید کند با آن که حتماً نقص‌های بسیاری را با خود به همراه خواهد داشت؛ باشد تا دیگران تکمیل کنند. در این نوشته، به تناسب بحث، ناگزیریم در ابتدا از وضعیت داخلی ازبکستان بحث کنیم و سپس به سیاست خارجی ازبکستان خواهیم پرداخت و سرانجام روابط خارجی ازبکستان و افغانستان را مورد بررسی قرار خواهیم داد. دلیلش هم این است که از کشورهای آسیای مرکزی، شهروندان افغانستان چندان اطلاعات و شناخت کامل ندارند؛ از این رو، بدون ارائه اطلاعات مورد نیاز، نمی‌توان مستقیماً به اصل بحث پرداخت. نگارنده این روش را برگزیده است.

۲. مبحث اول: وضعیت داخلی ازبکستان

بنیاد اندیشه

۱-۲. وضعیت جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی ازبکستان

واژه ازبکستان از دو بخش «ازبیک» و «ستان» تشکیل شده که به معنای «سرزمین ازبیک‌ها» است. ازبکستان از کشورهای مهم آسیای مرکزی است که با کشورهای افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و قزاقستان مرز مشترک دارد و پایتخت آن تاشکند است. زبان رسمی ازبکستان زبان ازبکی است که با خط لاتین نوشته می‌شود. دو شهر بزرگ سمرقند و بخارا در این کشور هم‌چنان فارسی‌زبانند (فولتز، ۱۹۹۶). زبان روسی نیز استفاده زیادی در این کشور دارد و رایج‌ترین زبان آموزشی در مدارس این کشور است (ابوطالبی، ۱۳۷۲: ۲۸). مسلمانان ۷۹ درصد از جمعیت ازبکستان را تشکیل می‌دهند. درصدی از جمعیت این کشور نیز پیرو مسیحیت ارتدکس روسی می‌باشند. ۱۶ درصد نیز پیرو دیگر ادیان یا بی‌دین هستند (زواره، ۱۳۷۲: ۴۰). نظام حکومتی این کشور سکولار است.

ازبیکستان در آسیای مرکزی و در کنار جاده ابریشم، شامل شهرهای باستانی و تاریخی زیادی است: سمرقند، بخارا و خیوه از مهم‌ترین و قدیمی‌ترین شهرهای این سرزمین هستند. کشور ازبیکستان دارای ۱۲ ولایت و یک جمهوری خودمختار است که به نام «قره‌قالپاقستان» یاد می‌شود (نیبی، ۱۳۷۱: ۱۷۹).

ازبیکستان را کشورهای آسیای مرکزی احاطه کرده‌اند و این کشور فقط در طول مسافت کوتاهی در جنوب با افغانستان مرز مشترک دارد؛ رودخانه آمودریا مرز طبیعی بین این دو کشور را تشکیل می‌دهد.

جمعیت ازبیکستان در سال ۲۰۱۷ میلادی نزدیک به ۳۳ میلیون نفر برآورد شد. ازبیکستان پرجمعیت‌ترین کشور در میان کشورهای آسیای مرکزی است (زواره، ۱۳۷۲: ۴۰).

ازبیکستان دارای چهارمین ذخیره بزرگ طلا در جهان است. این کشور از لحاظ استخراج طلا در دنیا هفتم است. ذخایر مس ازبیکستان در جهان دهم و ذخایر اورانیوم آن دوازدهم است. تولید اورانیوم این کشور در دنیا هفتم است. ازبیک‌نفته‌گاز، شرکت ملی گاز ازبیکستان با تولید سالانه ۶۰ تا ۷۰ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی در دنیا یازدهم است. این کشور دارای ذخایر قابل توجه استخراج‌نشده نفت و گاز است. فرآورده‌های صادراتی این کشور شامل پنبه، طلا، انرژی، کودهای معدنی، فلزات آهنی و غیر آهنی، منسوجات، محصولات غذایی و ماشین‌آلات است.

«شوکت میرضیایف»، رئیس‌جمهور دوم این کشور از زمان استقلال، دگرگونی‌های عمده‌ای را باعث شده و از جمله کارهای اجباری در کشت‌زارهای پنبه و کار کودکان را ممنوع کرده است. او هم‌چنین اصلاحات مالیاتی انجام داده و چهار منطقه آزاد اقتصادی در کشور ایجاد کرده است. انرژی‌های تجدیدپذیر بیش از ۲۳ درصد از بخش‌های انرژی ازبیکستان را تشکیل می‌دهند. از این میزان، ۲۱.۴ درصد آن مربوط به نیروی برق آبی و دو درصد دیگر مربوط به انرژی خورشیدی است (<http://www.uzbickstan.com>).

۲-۲. ساختارهای اساسی در ازبیکستان

ساختارهای اساسی دولت در ازبیکستان بر اساس اصل تفکیک قوا تشکیل شده است. بر اساس اصل یازدهم قانون اساسی ازبیکستان «اصل تفکیک قوا میان قوه مقننه، مجریه و قضائیه، به‌عنوان اساس و پایه نظام جمهوری ازبیکستان به‌شمار می‌رود.» (قانون اساسی ازبیکستان، ماده

الف. قوه مقننه

در پی اصلاحاتی که در سال ۲۰۰۲ در قانون اساسی ازبکستان به دنبال برگزاری رفراندوم به عمل آمد، ازبکستان دارای یک نظام دو مجلسی شد. قوه مقننه، یا همان مجلس عالی ازبکستان، دارای دو مجلس شد که این دو مجلس طبق اصل ۷۶ قانون اساسی این کشور (قانون اساسی ازبکستان، ماده ۷۶) عبارت‌اند از «سنا» یا «مجلس اعلی» و «مجلس قانون‌گذاری» که به آن «پارلمان» یا «مجلس سفلی» نیز می‌گویند.^۱

انتخاب رئیس و معاونان مجلس سنا و رئیس و معاونان کمیته‌های آن، انتخاب قضات دادگاه قانون اساسی، دیوان عالی و دادگاه عالی اقتصادی از بین نامزدهای معرفی شده توسط رئیس جمهور، تصویب یا رد تصمیم رئیس جمهور در نصب یا عزل دادستان کل کشور، تصمیم به عزل یا نصب مأموران دیپلماتیک و رئیس بانک مرکزی بر مبنای پیشنهاد رئیس جمهور و تصویب قوانینی راجع به سیاست‌های اجتماعی - اقتصادی و سیاست‌های داخلی و خارجی ازبکستان از جمله وظایف منحصر به سنا است (قانون اساسی ازبکستان، ماده ۸۰).

تصویب و اصلاح قانون اساسی، قوانین عادی، برگزاری همه‌پرسی، تعریف مسائل اساسی سیاست خارجی و داخلی کشور، تعریف **بسیار ازبکستان** صلاحیت‌های ارگان‌های قانون‌گذاری، اجرایی و قضایی، تصمیم‌گیری در امور مالیاتی، گمرکی، نظام پولی و اعتباری، تصویب بودجه ملی، اعلام وضعیت جنگی و تصویب معاهدات بین‌المللی از جمله وظایف مجلس عالی به‌طور مشترک است (قانون اساسی ازبکستان، ماده ۷۸).

مجلس قانون‌گذاری، در مقایسه با سنا، وظایف و اختیارات کم‌تری دارد. این مجلس طبق اصل ۷۹ قانون اساسی (قانون اساسی ازبکستان، ماده ۷۹)، علاوه بر اختیاراتی که در تعیین سخن‌گو، رئیس و معاونین خود مجلس و کمیته‌های آن دارد، حق تصویب قوانین و مقررات

1. Article 76: The supreme state representative body shall be the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan that exercises legislative power. The Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan shall consist of two chambers - the Legislative Chamber (the lower chamber) and the Senate (the upper chamber) (The term of powers of the Legislative Chamber and the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan - five years).

راجع به مسائل اجتماعی - اقتصادی و سیاست‌های داخلی و خارجی کشور^۱ را نیز دارا می‌باشد. حق ابتکار قانون‌گذاری در جمهوری ازبیکستان به رئیس جمهور ازبیکستان، بالاترین هیأت نمایندگی منطقه خودمختار قره‌قالپاقستان، نمایندگان مجلس قانون‌گذاری، کابینه دولت، دادگاه قانون اساسی، دیوان عالی کشور، دادگاه عالی اقتصادی و دادستانی کل جمهوری ازبیکستان واگذار شده است که اعمال این حق از طریق تقدیم لایحه به مجلس قانون‌گذاری است (قانون اساسی ازبیکستان، ماده ۸۳). لوایح ارائه‌شده به این مجلس در صورتی که به تصویب اکثریت نمایندگان مجلس قانون‌گذاری برسد، به مجلس سنا فرستاده می‌شود و اگر در این مجلس تصویب شود، برای امضا نزد رئیس جمهور فرستاده خواهد شد و ابلاغ می‌گردد.

ب. قوه مجریه

رئیس جمهور ازبیکستان با رأی مردم برای پنج سال انتخاب می‌شود و انتخاب وی برای یک دوره متوالی بلامانع است. مطابق قانون اساسی، رئیس جمهور، رئیس دولت، ضامن دموکراسی و ناظر احترام به قانون اساسی و رعایت حقوق بشر و اجرای توافقات و معاهدات بین‌المللی مصوب دولت در کشور است (قانون اساسی ازبیکستان، ماده ۹۳).

عزل و نصب نخست‌وزیر و معاون اول وی و نیز وزرای کابینه، دادستان کل، قضات دادگاه‌های ولایتی، بخش، شهر و دادگاه‌های اقتصادی از اختیارات رئیس جمهور است. وی می‌تواند احکام و فرامینی صادر کند که در صورت انطباق با قانون اساسی، در سراسر ازبیکستان لازم‌الاجرا خواهد بود. امضای قوانین و پیشنهاد قوانین عفو به مجلس سنا نیز از دیگر اختیارات این مقام است.

قوه مجریه کشور ازبیکستان شامل رئیس جمهور ازبیکستان، کابینه وزراء، شورای وزیران منطقه قره‌قالپاقستان و حاکمیت‌های محلی ولایت‌ها و شهرها می‌شود (قانون اساسی ازبیکستان،

1. Article 79: the exclusive powers of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan shall include: 1) election of the Speaker of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and his deputies, chairmen of committees and their deputies; 2) ruling of matters on deprivation of immunity a deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan submitted by the Procurator-General of the Republic of Uzbekistan; 3) adoption of decisions on matters relating to the organization of its activity and the internal schedule of the chamber; 4) adoption of resolutions on those or other matters in the sphere of political, social and economic life, as well as matters of home and foreign policies of the state.

کابینه وزرا توسط رئیس جمهور تشکیل و توسط مجلس عالی تصویب می شود. کابینه متشکل از نخست وزیر، معاون اول نخست وزیر و سایر معاونین وی، وزراء، رؤسای کمیته های دولتی و رئیس دولت قره قالپاقستان است. کابینه دولت عالی ترین نهاد اجرایی کشور است؛ لذا وظیفه اصلی اجرای قوانین در تمام بخش های اقتصادی و اجتماعی را بر عهده دارد (www.iras.ir/fa).

ج. قوه قضائیه

طبق اصل ۱۱۲ قانون اساسی ازبیکستان، قضات از مصونیت و استقلال برخوردارند؛ البته قضات نمی توانند از اعضای احزاب سیاسی باشند یا در جنبش های سیاسی شرکت داشته باشند؛ ضمن آن که قضات نمی توانند سمت سناتور یا نماینده در هر ارگان نمایندگی دیگری در ساختار دولت را داشته باشند؛ اما اشتغال آن ها به امور آموزشی و پژوهشی بلامانع است. قضات، جز در موارد مصرح در قانون، قابل عزل نیستند (قانون اساسی ازبیکستان، ماده ۱۱۲).

مطابق اصل ۱۰۶^۱ قانون اساسی ازبیکستان (قانون اساسی ازبیکستان، ماده ۱۰۶)، «قوه قضائیه در جمهوری ازبیکستان مستقل از قوای مقننه و مجریه، احزاب سیاسی و دیگر انجمن های عمومی عمل خواهد کرد.» نظام قضایی این کشور مطابق اصل ۱۰۷ قانون اساسی، متشکل از دادگاه قانون اساسی، دیوان عالی کشور ازبیکستان، دادگاه عالی اقتصادی، دیوان عالی قره قالپاقستان در مورد پرونده های کیفری و مدنی، دادگاه های قره قالپاقستان، دادگاه های ولایتی در پرونده های کیفری و مدنی، دادگاه های شهر تاشکند در پرونده های کیفری و مدنی، دادگاه های بخش و شهرستان در پرونده های کیفری و مدنی، دادگاه های نظامی و دادگاه های اقتصادی می باشد. این اصل در ادامه مقرر می کند که تشکیل دادگاه های فوق العاده در ازبیکستان ممنوع است (قانون اساسی ازبیکستان، ماده ۱۰۷).

دادگاه قانون اساسی پاسدار قانون اساسی در این کشور است و به دعاوی راجع به رعایت اصول قانون اساسی در اقدامات قوای مقننه و مجریه و انطباق قوانین ازبیکستان و قره قالپاقستان، تفاسیر قانون اساسی، احکام و فرامین رئیس جمهور، مصوبات حکام محلی و معاهدات بین المللی

1. Article 106: The judicial authority in the Republic of Uzbekistan shall function independently from the legislative and executive authorities, political parties, other public associations.

مورد پذیرش دولت با قانون اساسی رسیدگی می‌کند.

دیوان عالی ازبیکستان بالاترین نهاد قضایی این کشور در دعاوی مدنی، کیفری و اداری است و احکام آن در سراسر ازبیکستان لازم‌الاجرا است. دیوان عالی کشور حق نظارت بر اجرای عدالت توسط دیوان عالی قره‌قالپاقستان، دادگاه‌های ولایتی و دادگاه‌های نظامی را دارد.

دادگاه عالی اقتصادی به‌طور خاص اختلافات و دعاوی بین شرکت‌ها و مؤسسات- اعم از خصوصی و دولتی- را در حوزه حقوق تجارت حل و فصل می‌کند. دادستانی کل ازبیکستان، نهاد دیگری در نظام قضایی این کشور است که بر اجرای صحیح و یکسان قوانین در کشور نظارت می‌کند. در رأس سیستم یکپارچه دادستانی در تمام کشور، دادستان کل قرار دارد که وظیفه تعیین دادستان‌های ولایتی، قریه‌ها و ولسوالی‌ها را بر عهده دارد.

۲-۳. بررسی وضعیت سیاسی ازبیکستان

همزمان با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، جمهوری ازبیکستان در اول سپتامبر سال ۱۹۹۱ م، اعلام استقلال کرد. «اسلام کریم‌اف» در دسامبر ۱۹۹۱، به‌عنوان اولین رئیس جمهوری ازبیکستان پس از استقلال، نام خود را در تاریخ این کشور ثبت کرد. وی بیش از ۲۶ سال مقام ریاست جمهوری کشور را در دست داشت و سرانجام، در تاریخ ۲ سپتامبر ۲۰۱۶ فوت کرد و شوکت میرضیایف رئیس‌جمهور ازبیکستان شد.

نظام سیاسی ازبیکستان در زمان کریم‌اف استبدادی بود و بارها به‌دلیل نقض حقوق بشر مورد انتقاد قرار گرفت. کریم‌اف برای آرام نگه‌داشتن بیش‌ترین جمعیت آسیای مرکزی و مدیریت چالش‌های دولت، از سرکوب استفاده کرد.

تاشکند اغلب تاکتیک‌های سخت‌گیرانه‌اش را با استناد به تهدیدات امنیتی و تروریستی که با آن مواجه است، توجیه کرده است. این منطقه با موارد افراط‌گرایی جهادی، از جمله جنبش اسلامی ازبیکستان، مواجه بوده که سالیان درازی در افغانستان و پاکستان مبارزه کرده است. با وجود این، جنبش اسلامی ازبیکستان به گروه تروریستی داعش اعلام وفاداری کرده و سودای ایجاد خلافت در درهٔ پرجمعیت فرغانه را دارد.

اپوزیسیون کوچکی که در این کشور وجود دارد، تحت کنترل شدید امنیتی است. هزاران

نفر از مخالفان در طول دوران طولانی حکومت کریم‌اف از کشور فرار کردند. در سال ۲۰۱۵، وزارت آموزش و پرورش ازبکستان علوم سیاسی را به‌عنوان یک موضوع درسی حذف کرد و هرگونه تفکر انتقادی بیش از پیش محدود شد. تظاهرات در ازبکستان به‌ندرت اتفاق می‌افتد؛ اما ناشناخته هم نیست. برخی تحلیلگران ازبیک معتقدند نارضایتی زیادی در جامعه وجود دارد و با وجود سرکوب شدید، گاهی اوقات از کنترل خارج می‌شود. همان‌طور که در واقعه «اندیجان» در سال ۲۰۰۵، پاسخ دولت به شورش بی‌رحمانه بود (<http://easterniran.com/fa>).

هم‌اکنون هم با وجود اصلاحات میرضیایف، باز هم نظام حاکم اقتدارگرایانه است. رسانه‌ها از آزادی کامل برخوردار نیستند و احزاب سیاسی و اپوزیسیون چندان قدرتمند نمی‌باشند. حزب دموکراتیک خلق ازبکستان و حزب وطن ترقیات از جمله احزابی هستند که از دوران کریم‌اف فعالیت قانونی داشتند. حزب عدالت، جنبش مردمی بیرلیک، حزب دموکراتیک ارک و جنبش اسلامی ازبکستان از احزاب غیر قانونی ازبکستان‌اند. جنبش اسلامی ازبکستان که به‌نام حرکت اسلامی ازبکستان نیز یاد می‌شود، از جمله تندروترین حزب اسلامی و خواهان برپایی حکومت اسلامی و اجرای احکام خشن اسلامی است. این گروه توسط «عبدالویچ یلداش‌اف» و «جمعه‌بای احمد زانوویچ» نمنگانی تأسیس شد. جمعه‌بای اهل نمنگان ازبکستان بود.

مبارزات یلداش‌اف و نمنگانی از ۱۹۹۹ با بمب‌گذاری و انفجار آغاز شد. دولت کریم‌اف نیز به دستگیری و محاکمه اسلام‌گراها اقدام کرد؛ حتی پدرانی را که فرزندان‌شان از اعضای جنبش اسلام‌گراها بودند، نیز دستگیر کرد. یلداش‌اف بعد از آن به همراه بعضی از رهبران این حزب به افغانستان رفت و به جمع طالبان پیوست. طالبان تا سال ۲۰۰۳، حامی فعالیت جنبش اسلامی در ازبکستان بود. یلداش‌اف سپس به کشورهای پاکستان، عربستان سعودی، ایران، امارات متحده عربی و ترکیه سفر کرد. هدف او از این سفرها برقراری رابطه با جنبش‌های اسلامی بود (<http://www.payam-aflab.com/fa/doc/news>).

۳. مبحث دوم: بررسی سیاست خارجی ازبکستان

۳-۱. سیاست خارجی ازبکستان با کشورهای همسایه

با روی کارآمدن شوکت میرضیایف، ازبکستان با برخی از کشورهای روابط خوبی برقرار کرده

است. در مارس سال ۲۰۱۸، شوکت میرضیایف نشست‌های دوجانبه با رهبران تمام کشورهای آسیای مرکزی در دوشنبه برگزار کرد. شوکت میرضیایف نشست‌های دوجانبه با رهبران تمام کشورهای آسیای مرکزی در دوشنبه برگزار کرد. شوکت میرضیایف نشست‌های دوجانبه با رهبران تمام کشورهای آسیای مرکزی در دوشنبه برگزار کرد.

از شواهد پیداست که ازبیکستان جهت‌گیری تغییر سیاست خارجی خود را مشخص کرده است؛ اما این مسئله که این تغییر تا چه اندازه سیستماتیک است، به شرکای آن کشور در منطقه بستگی دارد.

همکاری در حوزه حمل‌ونقل هم‌چنان هدف کلیدی روابط ازبیکستان با کشورهای همسایه است. کریدور ترانس افغان (حیرتان- مزارشریف- هرات- خواف) در این راستا گویاترین نمونه است (<http://easterniran.com>) و <http://com/fa/doc/interview>.

روابط با کشورهای آسیای مرکزی در دو سال اخیر جزء اولویت‌های اصلی سیاست خارجی ازبیکستان بوده است که عوامل مختلف دارد و عامل اول آن عامل اقتصادی است. به دلیل فرایندهای جدایی‌طلبانه، سردی روابط، کاهش ظرفیت جاده‌ها و بسته‌شدن برخی شریان‌های حمل‌ونقل در طول سال‌های استقلال، امکان رشد اقتصاد ازبیکستان کاهش یافته بود و ازبیکستان مصمم است که این مشکل را جبران کند.

عامل دوم، عامل امنیت است. واقعیت این است که آسیای مرکزی در عین آرامش نسبی، یک منطقه انفجارآمیز جدی محسوب می‌شود؛ بنابراین، تاشکند به علت قرار داشتن در مرکز آسیای مرکزی مجبور است در صورت ایجاد بی‌ثباتی در منطقه به صورت مستقیم در تمام رویدادها شرکت کند؛ بنابراین، منافع ملی تاشکند در حوزه‌های کلیدی، مانند اقتصاد و امنیت، باعث شده که ازبیکستان توجه خاصی به آسیای مرکزی داشته باشد.

در بعد روابط منطقه‌ای ازبیکستان باید گفت که ازبیکستان پرجمعیت‌ترین کشور آسیای مرکزی و هم‌چنین مقتدرترین قدرت نظامی در این منطقه است. اختلافات مرزی حل‌نشده یک منبع همیشگی تنش ازبیکستان با قرقیزستان است؛ بخش‌های طولانی از مرزها مشخص نیست و تشدید دوره‌ای درگیری‌ها را در پی دارد.

روابط با کشورهای آسیای مرکزی در دو سال اخیر جزء اولویت‌های اصلی سیاست خارجی ازبیکستان بوده است که عوامل مختلف دارد و عامل اول آن عامل اقتصادی است. به دلیل فرایندهای جدایی‌طلبانه، سردی روابط، کاهش ظرفیت جاده‌ها و بسته‌شدن برخی شریان‌های حمل‌ونقل در طول سال‌های استقلال، امکان رشد اقتصاد ازبیکستان کاهش یافته بود و ازبیکستان مصمم است که این مشکل را جبران کند.

رقابت‌های منطقه‌ای بر سر آب و منابع دیگر، یک منبع تنش هم به صورت محلی و هم بین پایتخت‌ها است. کشاورزی ازبیکستان که بخش اعظم آن را کشت پنبه تشکیل می‌دهد، تا حد زیادی به آبی که از کوه‌های قرقیزستان و تاجیکستان سرازیر می‌شود، وابسته است. اصلاحات زراعتی یک پروژه بلندمدت می‌باشد که ممکن است دولت هیچ عجله‌ای برای انجام آن نداشته باشد؛ چرا که پنبه به طور همزمان یک منبع درآمد و هم وسیله‌ای برای کنترل کسانی که مجبور به پرورش یا چیدن پنبه هستند، می‌باشد.

قرقیزستان و تاجیکستان که فاقد منابع هیدروکربن هستند، تمایل دارند از منابع آبی خود با تولید برق کسب درآمد نمایند. ازبیکستان، پروژه‌های برق آبی به‌ویژه سد راغون تاجیکستان را به عنوان تهدید در نظر می‌گیرد؛ چرا که می‌تواند جریان آب را به خطر انداخته و یا بدتر از آن مورد استفاده بیشکک و دوشنبه قرار گیرد. اما کشاورزی تک‌محصولی، پیری زیرساخت‌ها و شیوه‌های آبیاری از رده خارج شده، ازبیکستان را وابسته به همسایگان خود نگه داشته است.

روابط ازبیکستان با قزاقستان با توجه به این که «نورسلطان نظربایف» که در حال حاضر طولانی‌ترین مدت ریاست جمهوری در آسیای مرکزی را دارد، همواره رقابت‌آمیز بوده است.

افغانستان، تهدید امنیتی اصلی می‌باشد. مرز ۱۳۷ کیلومتری ازبیکستان و افغانستان، امن‌ترین مرز در آسیای مرکزی، برخلاف مرزهای ناامن افغانستان با تاجیکستان و ترکمنستان، می‌باشد. برای بیش از یک دهه، تمرکز بر خطر نفوذ از سمت افغانستان بوده است؛ اما برخی از تحلیلگران ازبیک معتقدند زمانی که کشور در حال گذار است، این خطر دو طرفه می‌باشد. ازبیکستان گذرگاهی مهم برای صادرات افغانستان و هم‌چنین واردات سوخت و غلات است. بی‌ثباتی در ازبیکستان اختلالات عمده اقتصادی در افغانستان را به همراه دارد. به‌طور مشابه، وخامت بیش‌تر اوضاع امنیتی افغانستان، زنگ خطر برای ازبیک‌ها می‌باشد.

جنبش اسلامی ازبیکستان با هدف ایجاد خلافت در ازبیکستان شکل گرفت؛ اما هدف آن توسط جنگ افغانستان از اذهان عمومی منحرف شده است. این گروه در حال حاضر به داعش اعلام وفاداری نموده است؛ اما هنوز هم در برخی مناطق شمال افغانستان با همکاری طالبان عملیات انجام می‌دهد. در حالی که اهداف و قابلیت‌های جنبش اسلامی ازبیکستان در حال حاضر مشخص نیست، دولت ازبیکستان این تهدید را دست‌کم نخواهد گرفت. در سال‌های

اخیر، دستگیری‌های گسترده افراط‌گرایان اسلامی به نارضایتی از دولت دامن زده؛ اما هراس از سرویس‌های امنیتی بسیار است و تا کنون اعتراض و یا مقاومتی دیده نشده است. صدها نفر از ازبیک‌ها در سوریه و عراقه همراه با داعش و گروه‌های دیگر در حال مبارزه هستند؛ اما در حال حاضر بعید است که بازگردند (<http://easterniran.com>).

۲-۳. سیاست خارجی ازبیکستان با قدرت‌های بزرگ

واقعیت این است که سردی روابط بین روسیه و آمریکا، علاقه واشنگتن به منطقه آسیای مرکزی و برقراری روابط جدید با کشورهای آسیای مرکزی را به منظور دست‌یابی به اهداف ژئوپلیتیک، افزایش داده است. تاشکند هم به خوبی به این موضوع پی برده و قصد دارد از این فرصت استفاده کند؛ زیرا روابط با ابرقدرتی مانند آمریکا برای هر یک از کشورهای جهان حائز اهمیت است.

علاقه آمریکا به ازبیکستان، از مسئله افغانستان و علاقه ازبیکستان به تکنولوژی‌های نظامی آمریکا، از ملاحظات امنیتی نشأت می‌گیرد. علاوه بر این، تشدید همکاری نظامی - فنی با آمریکا وابستگی ازبیکستان به مسکو را کاهش می‌دهد (<http://easterniran.com>).

دولت جدید ازبیکستان می‌داند که ادامه سیاست داخلی کریم‌اف به انفجار اجتماعی و عواقب فاجعه‌بار برای کشور منجر می‌شود. در همین راستا، این دولت تصمیم گرفته تنش اجتماعی - سیاسی موجود در داخل کشور را از طریق فعال‌سازی سیاست خارجی و حذف موانع تجاری - اقتصادی بین کشورها به خارج منتقل کند. بدین ترتیب، شوکت میرضیایف از یک روش دیگر در حل و فصل مشکلات داخلی از جمله مسائل امنیتی و حفظ ثبات سیاسی استفاده می‌کند.

ازبیکستان در حال حاضر، ایجاد فضای باز برای گفت‌وگوی سیاسی و اقتصاد فعال‌تر، هم در منطقه و هم با دیگر شرکای بین‌المللی، را آغاز کرده است. این در حالی است که پیوند عمیق با روسیه که تحت تحریم شدید قرار دارد، ممکن است به فرایند احیای روابط بین‌المللی ازبیکستان و سیاست خارجی فعال آن آسیب وارد آورد.

با توجه به درک نقش آمریکا در درگیری‌های جهانی و مبارزه با تروریسم در سوریه و افغانستان، ازبیکستان هم تمایل دارد از آمریکا فاصله گرفته و به روسیه تکیه کند؛ اما ممکن است در این صورت، فرایند رشد اقتصادی کشور و تقویت روابط در منطقه و جهان در معرض

خطرات جدی قرار بگیرد. در نتیجه، انتخاب آمریکا به عنوان شریک در حوزه امنیت و همکاری نظامی - فنی یک انتخاب استراتژیک اجباری با توجه به منافع ملی ازبیکستان محسوب می‌شود (<http://easterniran.com>).

وقوع حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ موجب شد تا ازبیکستان بار دیگر به سمت آمریکا گرایش پیدا کند و با واگذاری پایگاه نظامی خان‌آباد به نیروهای آمریکایی، آشکارا رویکردی غرب‌گرایانه و ضد روسی را در منطقه آسیای مرکزی در پیش گیرد. این روند تا سال ۲۰۰۵ با جدیت تمام از سوی تاشکند دنبال شد. با وقوع حوادث اندیجان در سال ۲۰۰۵، که با سرکوب خشونت‌بار معترضان از سوی دولت ازبیکستان همراه شد، روابط ازبیکستان و جهان غرب رو به تیرگی گذاشت. در شرایطی که آمریکا و اتحادیه اروپا تحریم‌های سیاسی و اقتصادی گسترده‌ای را علیه دولت ازبیکستان به اجرا گذاشتند، روسیه و چین از رژیم اسلام کریم‌اف حمایت قاطع نمودند و همین امر تاشکند را یکبار دیگر به مدار سیاست خارجی و دفاعی روسیه در منطقه آسیای مرکزی کشاند. اما با گذشت زمان و بهبود روابط ازبیکستان و جهان غرب، به‌ویژه لغو تحریم‌ها، تاشکند بار دیگر رویکرد واگرایانه خود را از سر گرفت.

در این مقطع، دومین حرکت واگرایانه ازبیکستان در قبال پیمان امنیت دسته‌جمعی آغاز شد. در حالی که اکثر کشورهای عضو سازمان پیمان امنیت جمعی با طرح روسیه مبنی بر ایجاد نیروهای واکنش سریع موافقت به عمل آوردند، ازبیکستان از پروتکل جداگانه‌ای حمایت می‌کرد که در آن به محدودکردن مشارکت سازمان پیمان امنیت جمعی اشاره می‌کرد و نیروهای نظامی در دسترس سازمان پیمان امنیت جمعی را تحت شرایط خاصی و بسته به تصمیم‌گیری سیاسی در آن زمان می‌نمود.

عواملی چون تعطیلی پایگاه ماناس قرقیزستان در تابستان ۲۰۱۴ میلادی که عملاً ایالات متحده را در برخورداری از پایگاه نظامی در منطقه آسیای مرکزی محروم ساخته بود، وجود ناامنی گسترده در انتقال تجهیزات، به‌ویژه سوخت مورد نیاز نیروهای ناتو، آیساف و آمریکا از طریق پاکستان که منجر به طراحی مسیر جایگزین دیگری از سمت شمال با مشارکت کشورهای قفقاز و آسیای مرکزی از جمله ازبیکستان شد و نیز نگرانی‌های مشترک در قبال افغانستان پس از ۲۰۱۴، به‌ویژه در رابطه با خطر گسترش تروریسم، افراط‌گرایی و قاچاق مواد مخدر، زمینه را برای نزدیکی هرچه بیشتر ازبیکستان به غرب فراهم نمود که نمونه بارز آن، میزبانی اجلاس

۵+۱ وزیر خارجه آمریکا و وزیران خارجه پنج کشور آسیای مرکزی در سمرقند در نوامبر ۲۰۱۵ میلادی بود. با وجود این، ازبیکستان هنوز نتوانسته است اعتماد کامل غرب، ناتو و اتحادیه اروپا را پس از حوادث اندیجان سال ۲۰۰۵ به دست آورد (<http://www.iras.ir/fa>).

در پی حملات یازده سپتامبر، ازبیکستان به نیروهای آمریکایی اجازه داد که در خاک این کشور در پشت مرز با افغانستان مستقر شوند. در واکنش به ناآرامی‌ها در اندیجان، دولت ازبیکستان به شدت مورد حمله غرب قرار گرفت و روابط این کشور با غرب به سردی گرایید. ازبیکستان نیروهای آمریکایی را از خاکش بیرون راند و به روسیه نزدیک‌تر شد. از سال ۲۰۰۸ به این سو، به دلیل جست‌وجوی اروپایی‌ها برای یافتن منبع انرژی جایگزین در آسیای میانه و موقعیت استراتژیک ازبیکستان در خصوص عملیات علیه طالبان در افغانستان، روابط این کشور با غرب کمی بهبود یافته است (نمایه سیاسی ازبیکستان، ۱۳۹۵).

۴. مبحث سوم: سیاست خارجی افغانستان و ازبیکستان در قبال یکدیگر

سیاست خارجی و سیاست داخلی دو روی یک سکه است. بر اساس همین رویکرد، در بررسی سیاست خارجی ازبیکستان ابتدا سیاست خارجی این کشور بررسی گردید. در مورد بررسی سیاست خارجی افغانستان با ازبیکستان نیز از لحاظ فنی همین روش صورت گرفت. ولی بحث سیاست داخلی افغانستان برای خوانندگان افغانستانی بحثی جدید نیست و شاید حتی هم ضرورت نداشته باشد؛ لذا از آن عبور کردیم.

از لحاظ موقعیت جغرافیایی، افغانستان در مجاورت کشورهای قرار دارد که هر یک به دلایلی از اهمیت بسزایی برخوردارند. هم‌مرز بودن با ترکمنستان که دارنده سومین گاز طبیعی است و انتقال گاز آسیای مرکزی از طریق خط لوله‌ای موسوم به تاپی برای افغانستان یک موضوع نهایت مهم است. تاجیکستان به دلیل انرژی برق، برای افغانستان نیز با اهمیت است. ازبیکستان به این دلیل برای افغانستان اهمیت دارد که در میان کشورهای آسیای مرکزی به نوعی نقش رهبری داشته و در بین کشورهای آسیای مرکزی بیش‌ترین مراودات اقتصادی و تجاری را با افغانستان دارد.

۱. در ماه مه ۲۰۰۵ در شهر اندیجان در شرق ازبیکستان مردمی که در اعتراض به زندانی کردن عده‌ای به اتهام ارتباط با این گروه‌ها دست به تظاهرات زده بودند، توسط نیروهای نظامی سرکوب شدند.

افغانستان نیز به عنوان یک کریدور ترانزیتی آسیای مرکزی به آسیای جنوبی، مورد توجه ازبیکستان می‌باشد. اتصال به راه‌های ابریشم چین و دیگر کشورها از طریق ازبیکستان یکی از مهم‌ترین فرصت‌های تجاری و ترانزیتی افغانستان محسوب می‌شود.

افغانستان و آسیای مرکزی به نوعی مکمل ژئوپلیتیکی یکدیگر تلقی می‌شوند و در صورت ایجاد امنیت و ثبات سیاسی در منطقه، بدون شک روابط اقتصادی بین افغانستان با کشورهای آسیای مرکزی گسترش یافته و مکمل ژئواکونومیکی همدیگر قرار خواهند گرفت (<http://eastemiran.com>).

روابط افغانستان با پنج کشور آسیای مرکزی پس از استقلال این جمهوری‌ها تا زمان حمله آمریکا به افغانستان با فراز و نشیب بسیاری همراه بوده و سیاست‌های امنیتی- نظامی، بیش از روابط اقتصادی و فرهنگی در اولویت بوده است. پس از این دوره، روابط افغانستان و آسیای مرکزی تحت تأثیر حضور آمریکا قرار داشته است و به نظر می‌رسد که واشنگتن در راستای استراتژی کلان خود در این منطقه، به همکاری و ظرفیت‌های اقتصادی و سیاسی آسیای مرکزی نیازمند است. دولت‌های آسیای مرکزی نیز کوشیده‌اند به دلیل نیاز متقابل، افغانستان را به چشم همکار منطقه‌ای آمریکا نگریسته و از این منظر به اهداف سیاسی موردنظر خود دست یابند.

هرچند روابط افغانستان با کشورهای آسیای مرکزی پس از فروپاشی اتحاد شوروی شکل رسمی به خود گرفت؛ اما واقعیت این است که افغانستان و جمهوری‌های آسیای مرکزی از زمان اتحاد شوروی نیز مراودات اقتصادی و تجاری زیادی با یکدیگر داشته‌اند. قبل از فروپاشی شوروی، روابط افغانستان با ازبیکستان، تاجیکستان و ترکمنستان تا حدی تنگاتنگ بود. در واقع، جمهوری‌های آسیای مرکزی، پروژه‌های عمرانی را که توسط اتحاد شوروی تأمین مالی می‌شد و عمدتاً در نواحی شمالی افغانستان متمرکز بود، به عهده گرفته و به نوعی پیمان‌های تجاری بین ولایت‌های شمالی افغانستان و جمهوری‌های آسیای مرکزی یک راهبردی بود که عمدتاً بر مبنای دو جانبه‌ای استوار بود که دولت مرکزی کابل کم‌تر در آن دخالت داده می‌شد. احداث برخی جاده‌ها در ولایت‌های شمالی افغانستان، ایجاد یک خط آهن و تأسیس بندر «حیرتان» در ساحل آمودریا از جمله توافقاتی بود که در آن زمان صورت گرفت.

پیوستگی ملیت‌هایی نظیر ازبیک، تاجیک و ترکمن موجب شده تا روابط افغانستان با

کشورهای تاجیکستان، ازبکستان و ترکمنستان، به‌طور بالقوه از اهمیت بالایی برخوردار باشد؛ به‌ویژه که روابط این سه کشور با افغانستان به نوعی از پیشینه تاریخی نیز بهره می‌برد و زمینه‌های گسترش روابط در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی و حتی امنیتی فراهم است. در واقع، وجود تعداد کثیری از جمعیت تاجیک‌ها، ازبک‌ها و ترکمن‌ها در افغانستان و سه کشور فوق‌الذکر هم‌جوار با افغانستان، نشان از قرابت و نزدیکی بین اقوام و جمعیت‌های این کشورها دارد و به نوعی حس مشترک و تعلقات خاطر به قومیت‌های گفته‌شده را برمی‌انگیزد.

ازبکستان همسایه شمالی افغانستان با داشتن بیش از ۳۰ میلیون جمعیت، پرجمعیت‌ترین کشور و هم‌چنین مقتدرترین قدرت نظامی در آسیای میانه به‌شمار می‌رود.

روابط ازبکستان با افغانستان امروزی به پیش از تشکیل این دو کشور برمی‌گردد؛ زمانی که هنوز مرزهای سیاسی میان این دو کشور مشخص نشده بود و هر دو یک منطقه واحد محسوب می‌شدند.

امروز دو کشور مستقل افغانستان و ازبکستان ۱۳۷ کیلومتر مرز مشترک دارند که رودخانه آمو این دو کشور را از هم جدا می‌کند.

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، افغانستان از نخستین کشورهایی بود که استقلال ازبکستان را به رسمیت شناخت. تنها یک سال پس از اعلام استقلال آن کشور، افغانستان در پائیز ۱۹۹۲ میلادی، در زمان ریاست جمهوری برهان‌الدین ربانی، روابط دیپلماتیک خود را به سطح سفارتخانه‌ها با جمهوری ازبکستان برقرار کرد و روابط میان دو کشور وارد مرحله جدیدی شد.

همزمان با آن‌که ازبکستان از اتحاد جماهیر شوروی مستقل شد، در افغانستان رژیم کمونیستی سقوط کرد و افغانستان درگیر جنگ داخلی شد (<http://casterniran.com>).

در زمان جنگ‌های داخلی در افغانستان، ازبکستان ابتکار ایجاد گروه شش به علاوه دو را در دست داشت که سعی می‌کردند راهی برای پایان جنگ در افغانستان بیابند. این گروه تا حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ نیز وجود داشت. این گروه شامل شش همسایه افغانستان به علاوه ایالات متحده آمریکا و روسیه بود.

ازبکستان از سال ۲۰۰۸ میلادی بار دیگر پیشنهاد احیای این گروه را برای حل بحران افغانستان مطرح کرد و خواستار افزودن ناتو به این گروه شد؛ ولی تشکیل چنین گروهی بنا بر دلایل مختلفی از حمایت گسترده‌ای برخوردار نشد.

پس از آن‌که افغانستان وارد جنگ‌های داخلی شد، ازبکستان از طریق همکاری با برخی از طرف‌های درگیر در افغانستان، مانند جناح جنرال عبدالرشید دوستم و برخی دیگر گروه‌ها، باز هم روابط خود را به‌نحوی با افغانستان ادامه داد.

در سال‌های اخیر، یکی از موارد نگرانی ازبکستان، فعالیت حرکت اسلامی ازبکستان در مرزهای شمالی افغانستان است. حرکت اسلامی ازبکستان، به رهبری طاهر یولداش و جمعه نمنگانی، در زمان حاکمیت طالبان وارد افغانستان شد. در زمان حاکمیت طالبان، افراد وابسته به حرکت اسلامی ازبکستان در داخل افغانستان پناهگاه امنی یافته بودند.

پس از فروپاشی حکومت طالبان در سال‌های اخیر، افراد متعلق به این گروه در مناطق مرزی میان افغانستان و پاکستان، پناه بردند و به فعالیت خود ادامه دادند. پس از کشته‌شدن طاهر یولداش، رهبر این گروه، در وزیرستان پاکستان توسط جنگنده‌های بدون سرنشین آمریکایی، خبرهایی در مورد فعالیت این گروه در مرزهای شمالی افغانستان نیز منتشر شد.

شماری از افراد وابسته به حرکت اسلامی ازبکستان در شمال افغانستان کشته و یا دستگیر شدند. این موضوع بار دیگر نگرانی‌های دولت ازبکستان را افزایش داد (<http://www.payam.af>) با آن‌که افغانستان و ازبکستان مشترکات تاریخی و فرهنگی زبانی زیادی دارند، روابط میان این دو کشور نتوانست به‌گونه‌ای که انتظار می‌رفت، گسترش یابد.

در زمان حاکمیت طالبان بر بخش‌های بزرگی از افغانستان، روابط دیپلماتیک میان افغانستان و ازبکستان خیلی کم‌رنگ بود. مرز رسمی میان دو کشور بسته شد و ازبکستان دولت طالبان را به رسمیت نشناخت؛ اما پس از سرنگونی رژیم طالبان و ایجاد دولت جدید با حمایت بین‌المللی در افغانستان، ازبکستان روابط خود با افغانستان را از سر گرفت. سفارت ازبکستان در افغانستان دوباره گشایش یافت.

در سفر رئیس‌جمهور غنی به ازبکستان نیز موافقت‌نامه‌های دوجانبه، امنیتی، ترانزیتی، اقتصاد و تجارت، تحصیلات عالی، انرژی، زراعت و مساعدت‌های حقوقی میان این دو کشور به امضا

رسید (اعلامیه ریاست جمهوری، ۱۳۹۶).

حمل و نقل کالاهای بازرگانی و تدارکات نیروهای بین‌المللی از مسیر بندر حیرتان، برخلاف دیگر بندرهای افغانستان، به وسیله کشتی از طریق رود آمو، توسط کامیون‌ها و قطار و خط آهن صورت می‌گیرد و این مسئله بندر حیرتان را نسبت به بنادر دیگر افغانستان متمایز می‌سازد.

اما با همه این مزایا، روابط بازرگانی و تجاری میان این دو کشور ناهمگون و نامتناسب بوده است. سالانه بالغ به نزدیک به پانزده میلیون دلار کالاهای بازرگانی افغانستان وارد ازبیکستان می‌شود؛ اما این مقدار در مقایسه با واردات افغانستان از ازبیکستان بسیار ناچیز است. میزان صادرات ازبیکستان به افغانستان، سالانه به بیش از دوصد میلیون دلار می‌رسد.

امروزه پل دوستی میان افغانستان و ازبیکستان که بر فراز رود آمو اعمار شده، یکی از گذرگاه‌های عمده اتصال افغانستان به آسیای میانه، به ویژه ازبیکستان، به شمار می‌رود. در زمان رژیم طالبان، پل دوستی میان دو کشور مسدود بود؛ اما حالا، این پل یکی از گذرگاه‌های عمده برای تدارکات کالاهای بازرگانی شهروندان افغان و هم‌چنین مسیر عمده برای انتقال مواد مورد نیاز نظامیان بین‌المللی در داخل افغانستان است.

اتصال شبکه برق ازبیکستان به کابل پایتخت افغانستان نیز یکی از بزرگ‌ترین پروژه‌های تأمین انرژی در افغانستان است و حالا اولین راه آهن افغانستان نیز در این مسیر احداث شده است. این راه آهن شهر ترمذ ازبیکستان را به بندر حیرتان و شهر شمالی مزارشریف وصل می‌کند. این راه آهن که نخستین راه آهن افغانستان است، ۷۵ کیلومتر است و به هزینه ۱۷۰ میلیون دلار از کمک‌های بانک آسیایی احداث شده است (مدثر، ۱۳۹۱).

از زمان به قدرت رسیدن میرضیایف در ازبیکستان، شاهد چرخشی مشهود در عرصه سیاست خارجی این کشور هستیم؛ به این معنا که ازبیکستان روابط خود را با کشورهای منطقه بهبود بخشیده است و دیگر خبری از منازعات سنتی میان این کشور و کشورهای منطقه مشاهده

از زمان به قدرت رسیدن میرضیایف در ازبیکستان، شاهد چرخشی مشهود در عرصه سیاست خارجی این کشور هستیم؛ به این معنا که ازبیکستان روابط خود را با کشورهای منطقه بهبود بخشیده است و دیگر خبری از منازعات سنتی میان این کشور و کشورهای منطقه مشاهده نمی‌شود؛ بلکه هر روز خبرها حکایت از تفاهم و دوستی میان آنها دارد. در خصوص افغانستان نیز تدابیر میرضیایف کاملاً با اسلام کریم‌اف متفاوت است؛ بنابراین، می‌توان گفت ازبیکستان در زمان شوکت میرضیایف، رویکردی همگرایانه با افغانستان دارد که زمینه همکاری میان دو کشور را افزایش داده است و آن‌گونه که مشهود است، در آینده نیز باید انتظار افزایش مراودات دو کشور در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را داشت.

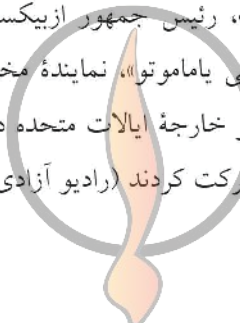
نمی‌شود؛ بلکه هر روز خبرها حکایت از تفاهم و دوستی میان آن‌ها دارد. در خصوص افغانستان نیز تدابیر میرضیایف کاملاً با اسلام کریم‌اف متفاوت است؛ بنابراین، می‌توان گفت ازبکستان در زمان شوکت میرضیایف، رویکردی همگرایانه با افغانستان دارد که زمینه همکاری میان دو کشور را افزایش داده است و آن‌گونه که مشهود است، در آینده نیز باید انتظار افزایش مرادوات دو کشور در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را داشت.

اخیراً، ازبکستان در پروسه صلح افغانستان وارد فعالیت‌های عملی شده است. نمایندگان بیش از ۲۰ کشور و سازمان برای اشتراک در یک کنفرانس صلح بین‌المللی به هدف دستیابی به یک اجماع در حل مناقشه افغانستان در تاشکند گرد هم آمدند.

در این کنفرانس که شوکت میرضیایف، رئیس‌جمهور ازبکستان، سازمان‌دهی آن را بر عهده داشت، رئیس‌جمهور غنی، «تادامیچی یاماموتو»، نماینده مخصوص سازمان ملل متحد برای افغانستان، «توماس شنون»، معین وزیر خارجه ایالات متحده در امور سیاسی، و «فدریکا موگرینی»، دیپلمات ارشد اتحادیه اروپا، شرکت کردند (راديو آزادی، ۱۳۹۷).

سخن آخر

افغانستان ناگزیر است که روابط سیاسی و اقتصادی خودش را با کشورهای آسیای مرکزی تقویت کند. آسیای مرکزی افغانستان را به‌عنوان یک کریدور مهم ترانزیتی میان جنوب آسیا و آسیای مرکزی می‌شناسد. افغانستان نیز عین همین ضرورت را دارد. کابل در سال‌های اخیر کوشش کرده است که کریدور شمال را به‌عنوان یک محور ترانزیتی جایگزین برای حمل‌ونقل صادرات خود در نظر بگیرد. مسئله تنها تشخیص ضرورت نیست؛ بلکه حکومت‌های متقابل می‌بایست عملاً گام‌های همکاری دوجانبه را استوار بردارند. روابط میان افغانستان و ازبکستان نسبت به گذشته در دوران حکومت وحدت ملی افزایش یافته است. جانب ازبکستان، افغانستان را تا کنون به‌عنوان یک کشور دوست و همسایه در نظر گرفته و در تلاش است که برای مشکلات افغانستان، راه‌حل جست‌وجو کند؛ اما مسئله مهم برای تقویت روابط خارجی میان این دو کشور، علاوه بر نیت پاک و حسن هم‌جواری، تأمین امنیت مرزهای مشترک و مبارزه قاطع و مشترک با عوامل دهشت‌افکن و افراطی نیز می‌باشد؛ چه آن‌که در نبود امنیت، دوباره مانند سالیان حاکمیت طالبان، روابط میان دو کشور

سپاد آندیشه
تاسیس ۱۳۹۱

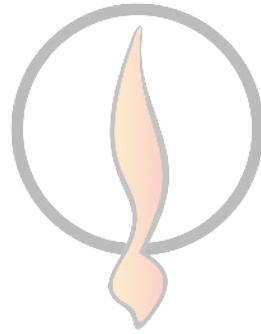
تنزل خواهد یافت.

منابع

۱. ابوطالبی، مرتضی (۱۳۶۲)، آسیای مرکزی: جغرافیای سیاسی، مجله مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، سال اول، شماره ۲.
۲. اعلامیه ریاست جمهوری: <https://president.gov.af>
۳. زواره، گلی (۱۳۷۲)، سرزمین و مردم ازبکستان، مجله پاسدار اسلام، شماره ۱۳۷.
۴. فولتز، ریچارد (۱۹۹۶): https://www.azargoshnasp.nct/recent_history/pan_turkist_philosophy/tajikanbadbakhruzbeckistan.htm
۵. مدثر، محب، افغانستان و ازبکستان همسایگی در سایه ترس و تردید: <http://www.bbc.com/persian/afghanistan>
۶. نمایه سیاسی ازبکستان <http://www.bbc.com/persian/world>
۷. نبی، عدن (۱۳۷۱)، آسیایی مرکزی؛ نقش قومیت و مذهب، مجله مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، سال اول، شماره ۱.
8. <http://easterniran.com/fa/doc/analysis/1244>.
9. <http://easterniran.com/fa/doc/analysis/422>.
10. <http://easterniran.com/fa/doc/interview/1427>.
11. <http://easterniran.com/fa/doc/interview/1448>.
12. <http://easterniran.com/fa/doc/interview/1465>.
13. <http://easterniran.com/fa/doc/translate/138>.
14. <http://easterniran.com/fa/doc/translate/138>.
15. <http://www.bbc.com/persian/world/2012/03/12>.
16. <http://www.iras.ir/fa/doc/note>.
17. <http://www.iras.ir/fa/doc/note/1956>.
18. <http://www.payamafab.com/fa/doc/news/548>.
19. <http://www.payamafab.com/fa/doc/news/548>.
20. <https://da.azadiradio.com/a/29123561.html>.
21. <https://www.gov.uz/en/constitution/english#107>.
22. <https://www.gov.uz/en/constitution/english#11>.
23. <https://www.gov.uz/cn/constitution/english#112>.
24. <https://www.gov.uz/cn/constitution/english#76>.
25. <https://www.gov.uz/cn/constitution/english#78>.
26. <https://www.gov.uz/en/constitution/english#79>.

27. <https://www.gov.uz/en/constitution/english#80>.
28. <https://www.gov.uz/cn/constitution/english#83>.
29. <https://www.gov.uz/cn/constitution/english#89>.
30. <https://www.gov.uz/en/constitution/english#93>.
31. uzbickstan/%D8%A2%D8%htm.

بنیاد اندیشه
تأسیس ۱۳۹۴

